

ISKUSTVO ŽIVOTA U DJEČJEM DOMU: KVALITATIVNA ANALIZA IZJAVA MLADIH

SAŽETAK

U ovom je radu prikazano kvalitativno istraživanje s djecom o doživljaju i iskustvu života u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te preporuke za njegovo poboljšanje iz njihove specifične korisničke perspektive, koje je provedeno kao dio šireg istraživanja longitudinalnog praćenja djece u javnoj skrbi. U provedbi polustrukturiranog intervjua sudjelovalo je šesnaest mladih osoba (deset djevojaka i šest mladića) srednjoškolske dobi koji u dječjem domu žive od šest do devet godina. Rezultati pokazuju da djeca i mladi domski život percipiraju kroz dva neodvojiva aspekta: domski smještaj i odnos s odgajateljima. Domski smještaj opisuju kroz zadovoljavanje egzistencijalnih i razvojnih potreba, rigidna pravila i discipliniranje, psihološku, socijalnu i materijalnu uskraćenost te probleme djece. Odnos s odgajateljima odnosi

---

¹ Doc. dr. sc. Branka Sladović Franz, socijalna radnica, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Katedra za teoriju i metodologiju socijalnog rada, e-mail: bsladovi@pravo.hr

² Mr. sc. Klaudija Kregar Orešković, socijalna radnica, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Katedra za teoriju i metodologiju socijalnog rada, e-mail: kkregar@pravo.hr

³ Lucija Vejmelka, socijalna radnica, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Katedra za teoriju i metodologiju socijalnog rada, e-mail: lvejmelka@pravo.hr

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: rujan, 2007.
UDK: 364.046.6-053.2

Branka Sladović
Franz¹
Klaudija Kregar
Orešković²
Lucija
Vejmelka³

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog
rada

Ključne riječi:

djeca u javnoj skrbi, dječji domovi, kvalitativna metodologija

se na komunikaciju odgajatelja i djece, njihov pristup djeci te njihove reakcije spram postupaka drugih odgajatelja. Također, dane su i vrlo konkretne preporuke za unapređenje domskog smještaja i odnosa s odgajateljima koje ukazuju da su mišljenja djece u skladu sa suvremenim znanstvenim i stručnim spoznajama.

UVOD

Skrb o djeci čiji je razvoj ugrožen u vlastitoj obitelji, pa tako i smještaj djeteta u ustanovu kao jednog od mogućih oblika skrbi, posebna je zadaća društva u zaštiti svojih najranjivijih članova. No, glas djece o kojoj govorimo vrlo se rijetko čuje kako u općoj tako i u stručnoj javnosti, a još rjeđe uzima u obzir prilikom donošenja odluka o skrbi za djecu ili planiranja nužnih i poželjnih promjena, posebno deinstitutionalizacije. Za mnoge odrasle, pa tako i stručnjake, djeca korisnici socijalne skrbi su »objekti« za koje najbolje znamo što im treba, temeljeći svoja uvjerenja prvenstveno na iskustvenim znanjima, a u skladu s praktičnim mogućnostima pomoći i podrške.

No, istraživanja među samim korisnicima socijalne skrbi, pa tako i djece i mladih koji su u skrbi izvan vlastite obitelji, potrebna su kako bi se prednosti i nedostaci takvog okruženja vidjeli iz njihove perspektive, evaluirala konkretna praksa te kako bi promjene slijedile njihova prava i potrebe. Ranija su istraživanja u početku isključivala djecu i mlade kao važne izvore informacija o sebi i svijetu oko sebe, a o njihovom životu u skrbi najčešće su govorili njihovi roditelji, odgajatelji ili socijalni radnici. U novije je vrijeme isključivanje korisničke perspektive iz istraživanja postalo nezamislivo i onda kada je riječ o djeci i mladima (Ireland i Holloway, 1996.). Uključivanje korisničke perspektive djece i mladih uglavnom je determinirano osnovnim istraživačkim pristupom, a to je kvantitativni pristup, dok je općenito u istraživanjima s djecom i mladima, pa tako i s djecom i mladima u javnoj skrbi, prisutan nedostatak kvalitativnih istraživanja, što posredno ukazuje na nedostatak fokusa na dječje jedinstvene perspektive, te na činjenicu da se djeci još uvijek ne daje prilika da dijele osjećaje i misli vezane uz njihovu specifičnu situaciju, te da ih se ne doživljava kao relevantne informatore. Ireland i Holloway (1996.) naglašavaju da je dječje razumijevanje do nedavno bilo podcijenjeno i u kvantitativnom istraživačkom pristupu jer su se uglavnom koristili komplicirani upitnici koji nisu bili ni nalik svakodnevnoj komunikaciji. Tek je primjena manje strukturiranih instrumenata omogućila prepoznavanje značaja koji djeca imaju kao izvori podataka o vlastitom stanju. Primjena formalnog intervjua u kvalitativnom pristupu dovela je do istih poražavajućih rezultata kao i prethodno spomenuti visoko strukturirani upitnici te su preporučeni polustrukturirani intervjui. Unutar područja skrbi za djecu prikladno je provoditi kvalitativna istraživanja budući da je u kvalitativnom pristupu primaran fokus analize upravo na specifičnom iskustvu koje je opisano od sudionika istraživanja.

B. Sladović Franz, K. Kregar Orešković, L. Vejmelka: Iskustvo života u dječjem domu...

Opći nedostatak kvalitativnih istraživanja s djecom utjecao je i na istraživanja temeljena na kvalitativnom pristupu i na našim prostorima. U Hrvatskoj je tek nekoliko doprinosa razvoju kvalitativnih istraživanja s djecom i značaju korisničke dječje perspektive (kao npr. Žižak i Vučinić-Knežević, 2004.; Koller-Trbović i Žižak, 2005.; Koller-Trbović i Žižak, 2006.), a u području socijalne skrbi za djecu značajna su ukupna iskustva istraživača Studijskog centra socijalnog rada (Ajduković, Kregar Orešković i Sladović Franz, 2007.). Istraživanje čiji se prikaz nalazi u ovom radu prvi je korak u razumijevanju života u dječjim domovima u Hrvatskoj iz perspektive mladih.

KVALITATIVNI PRISTUP ISTRAŽIVANJIMA S DJECOM

Cilj kvalitativnog pristupa jest detaljno istražiti sudionikovu individualnu percepciju teme koja se istražuje. Kvalitativni pristup uključuje detaljan i sistematičan pristup malom broju slučajeva s ciljem generiranja hipoteza ili teorija koje su u samim podacima. Kvalitativni pristup ne pokušava reducirati podatke na numeričku formu već je njegov cilj dublje i temeljitije ući u istraživanu problematiku generirajući što više ideja i koncepata, a fokus je na interpretacijama i perspektivama sudionika istraživanja. Istraživanja ovog tipa baziraju se na malom broju ispitanika koji posjeduju karakteristike važne za temu istraživanja (Midgley, 2004.). U ovom je radu primijenjen interpretativan pristup kvalitativnoj analizi. Rezultat je niz hipoteza oblikovanih kao utemeljena teorija koja ima obilježje privremenosti (Milas, 2005.). U kvantitativnom se istraživanju varijable unaprijed definiraju, a u kvalitativnom se varijable otkrivaju i nadopunjavaju tijekom analize te je rezultat prošireni popis pojmova (varijabli) unutar podkategorija i kategorija. Kategorije je pri tome potrebno staviti u određen odnos čime se stvara model odnosa među kategorijama. Iz navedenog modela i svih pojmova unutar podkategorija oblikuje se utemeljena teorija u obliku priče, pri čemu treba strogo slijediti pojmove i njihovu hijerarhiju te ju i tipografski naglasiti uz dodavanje izjava iz intervjua (Mesec, 1998.).

Amato i Ochiltree (1987., prema Ireland i Holloway, 1996.) naglašavaju da su djeca neprocjenjiv izvor informacija i da se korisne podatke može prikupiti upravo korištenjem kvalitativnog pristupa, no pri tome valja imati na umu da će kvaliteta i količina prikupljenih informacija ovisiti o tehnici koja je u svrhu prikupljanja podataka korištena i njenoj primjerenosti djeci koja su sudjelovala u istraživanju.

Polazeći od Konvencije o pravima djeteta (2001.), jedno od temeljnih prava je aktivno sudjelovanje djeteta u rješavanju svih pitanja koja utječu na njegov život, sloboda u izražavanju njihova mišljenja i pravo da se njihovo gledište ozbiljno uzme u obzir u skladu s dobi i zrelosti djeteta. Nadalje, slijedeći ideju postmodernističkog socijalnog rada, u kojem je naglašena važnost odnosa i procesa između socijalnog radnika ili radnice i korisnika, valja naglasiti kako se pomoć djetetu čiji je razvoj ugrožen u obitelji te koje ostvaruje skrb izvan vlastite obitelji, treba zajedničkim snagama su-ostvariti putem odnosa,

u okviru kojeg socijalni radnik i korisnik-dijete, ali i njegova obitelj, pronalaze nova rješenja u postojećem korisnikovom povijesnom, socijalnom i kulturnom kontekstu (Urbanc, 2006.). Kao i u istraživanjima s odraslima, pozitivan odnos istraživača i sudionika djece i mladih je vrlo bitan. Djeca bi trebala biti partneri, a ne pasivni subjekti. Mesec (1998.) naglašava kako je u kvalitativnim istraživanjima istraživač zapravo istraživački instrument. Kad sudionik istraživanja vjeruje istraživaču, spremniji je podijeliti svoje misli i otkriti svoje osjećaje.

Nadalje, kvalitativni pristup može poslužiti kao platforma za izradu vjerodostojnijih i djeci primjerenijih mjernih skala i upitnika. Donaldson (1978., prema Ireland i Holloway, 1996.) ističe da razlika u razumijevanju između odraslih i djece nije tako velika kao što se ponekad pretpostavlja, osobito ako su djeca direktno iskusila pojedine situacije. Štoviše, alternativne teorije kognitivnog razvoja stavljaju naglasak na promjene u znanju i ulogu koju u tom kontekstu ima iskustvo (Corey, 1985.; Keil, 1989., prema Ireland i Holloway, 1996.). Kroz iskustvo, djeca kao i odrasli, stječu kompetencije u specifičnim područjima i njihovo se znanje na bazi iskustva može povećati do tzv. »ekspertne razine«.

Kod svih istraživanja s djecom nužno je da istraživač bude svjestan etičkih normi, posjeduje znanja o djetetovom razvoju, a u kvalitativnim i vještine razgovora s djetetom i slušanja djeteta. Također, pred istraživačem su postavljeni dodatni zahtjevi pripreme i provedbe istraživanja uzimajući u obzir maksimalnu dobrobit djeteta, obveze širenja znanstvenih spoznaja i njihovih praktičnih implikacija.

Prednosti kvalitativnog istraživanja s djecom u javnoj skrbi su, između ostalog, u otvaranju novih istraživačkih pitanja, bogatstvu dobivenih podataka i mogućnosti balansiranja korisničke i istraživačke dobiti. Jedno od temeljnih teškoća kvalitativnih istraživanja s djecom je pitanje motivacije i uspostavljanja povjerenja, koje je potrebno planirati sadržajno i vremenski, jer je uspostava odnosa povjerenja između istraživača i djeteta ključna. S druge strane, značajno je i etičko pitanje koje se odnosi na situaciju samootkrivanja nekih aspekata života korisnika koji zahtijevaju akciju i promjenu (kao npr. prijavljivanje nasilja) te se postavlja pitanje uloge koju bi tada istraživač trebao zauzeti (Ajduković, Kregar Orešković i Sladović Franz, 2007.).

ZAMJERKE INSTITUCIONALNOJ SKRBI ZA DJECU

Osnovni pojam vezan uz suvremenu institucionalnu skrb ne samo za djecu, već i za stare i nemoćne osobe te druge korisnike, jest zapravo pojam deinstitucionalizacije, koji u svojoj najdaljoj perspektivi ima ukidanje institucionalnog smještaja kakav je bio do sada, a u bližoj i realnoj perspektivi se odnosi na uvođenje obiteljskih elemenata u domski smještaj, povoljniji omjer broja djece i stručnjaka, specijaliziranost ustanova posebno u tretmanskome smislu, itd.

Premda su prve ozbiljne zamjerke institucionalnom smještaju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi upućene prije više od pedeset godina (Bolwby, 1953.), institucionalni je

B. Sladović Franz, K. Kregar Orešković, L. Vejmelka: Iskustvo života u dječjem domu...

smještaj tek u novije vrijeme podvrgnut značajnijim kritikama struke i javnosti. No, u većini je zemalja svijeta (pa tako i u nas) institucionalni smještaj bio i još uvijek jest prevladavajući oblik skrbi. Nalazi suvremenih istraživanja upozoravaju da je nužno potpuno izbjeći smještaj vrlo male djece (u dobi od rođenja do treće godine života) u institucijama zbog negativnih posljedica boravka u instituciji, kao što su psihološki, socijalni, ali i neurološki problemi. Smatra se da trajne posljedice nastaju već nakon dva mjeseca boravka malog djeteta u tipičnom domskom okruženju. Usporedimo li podatke o broju male djece (do 5 godina života) smještene u domovima za djecu po europskim zemljama, primijetit ćemo da su Hrvatska i Švedska pozicionirane vrlo blizu, no razlika je u broju stručnjaka: tri stručnjaka na jedno dijete u Švedskoj (Browne, 2007., prema Vejmelka, 2007.), dok je u Hrvatskoj omjer u najboljem slučaju obrnut, odnosno kreće se od 2,5 do čak 9 djece na jednog stručnog djelatnika⁴ (Žic-Grgat i Jelavić, 2005.).

Nadalje, problematična je nemogućnost osiguravanja kontinuiteta u skrbi zbog učestalih promjena osoblja kao i zbog organizacije posla, gdje se u smjenama o njima brine više različitih odgajatelja. Institucionalno okruženje ne poznaje tzv. individualiziranu skrb za dijete čime je ugrožen razvoj sigurne i stabilne privrženosti kod djece-korisnika institucionalne skrbi. Stvaranje trajne emocionalne veze ili odnosa privrženosti između skrbnika/roditelja i djeteta već se uvriježeno promatra jednako važnim segmentom skrbi o djeci kao što su to osiguravanje osnovnih tjelesnih potreba i potreba za sigurnošću (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007.). Djeca koja su razvila sigurnu privrženost znatijeljnija su, spoznajno bolje razvijena i socijalno kompetentnija, te njihov razvoj ide u smjeru sve veće nezavisnosti i uspostavljenog povjerenja u skrbnika i okolinu. S druge strane, nesigurna privrženost utječe na djetetovo intelektualno, emocionalno, te socijalno funkcioniranje (Clever, 2004.). Pored navedenog, reprezentacijski modeli ranih odnosa privrženosti postaju temelj na kojem se integriraju drugi specifični modeli odnosa koje će dijete odnosno kasnije odrasla osoba ostvarivati.

No, djeca koja su živjela u institucijama mogu odrastati, a da pritom nisu razvila ni jedan od spomenutih oblika privrženosti, ni sigurnu ni nesigurnu privrženost. Istraživanja, koja su provedena s djecom bez razvijene privrženosti, pokazala su da ta djeca pokazuju niz razvojnih oštećenja, od problema u socijalnim odnosima i manjka interesa za istim, kognitivnih poteškoća, te poteškoća s kontrolom impulsa i agresije (Howe, 1995., prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007.).

Nadalje, građevine u kojima se nalaze dječji domovi u Hrvatskoj često nisu bile sagrađene u svrhu kojoj služe već su tek naknadno prilagođene potrebama djece i djelatnika dječjih domova. Riječ je o glomaznim zdanjima u kojima se nalazi puno više djece nego što to suvremena teorija i praksa nalažu, pa se tako ni na prostornoj razini ne ostvaruje

---

⁴ Omjer se odnosi na svu djecu u institucionalnom smještaju, ne samo na onu do 5 godina.

djetetovo pravo da živi u okruženju obiteljskog tipa što je djetetu zajamčeno Konvencijom o pravima djeteta. Domovi za djecu u Hrvatskoj nerijetko smještavaju od 40 do 90 djece i adolescenata (Ajduković i Sladović Franz, 2005.).

CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

CILJEVI I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Ciljevi istraživanja bili su dobiti uvid o doživljaju i iskustvu domskog života djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te preporuke za njegovo poboljšanje iz njihove specifične korisničke perspektive. Postavljena su bila dva istraživačka pitanja:

1. Kako djeca i mladi koji odrastaju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi percipiraju život u domu?
3. Kako djeca i mladi koji odrastaju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi vide mogućnosti unapređenja života u domu?

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Rezultati prezentirani u ovom radu dio su većeg istraživanja koje je proveo Studijski centar socijalnog rada. Riječ je o znanstveno-istraživačkom projektu pod nazivom »Mogućnosti unapređenja skrbi za djecu smještenu u domovima i udomiteljskim obiteljima«⁵, a prva je faza provedena u razdoblju od 1999. do 2003. godine i obuhvaćala je istraživanje s 263 djece smještene u 14 državnih dječjih domova te 112 djece smještene u udomiteljske obitelji diljem Hrvatske.⁶ Početkom 2005. godine, Studijski je centar socijalnog rada pokrenuo novu fazu istraživačkog projekta pod nazivom »Longitudinalno praćenje djece u javnoj skrbi: Psihosocijalne potrebe djece u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima« koji je imao za cilj praćenje djece koja su sudjelovala u prvotnom istraživanju.⁷ Istraživanje je ponovljeno s 229 djece i mladih smještenih u dječjim domovima i dio nalaza istraživanja predstavljen je javnosti (Ajduković, Sladović Franz i Kregar, 2005.).

---

⁵ Istraživanje je u prvoj fazi financiralo tadašnje Ministarstvo rada i socijalne skrbi.

⁶ Prema istoj metodologiji provedeno je istraživanje i u SOS dječjem selu i u domu obiteljskog tipa Nuevo Futuro.

⁷ Drugu fazu projekta sufinanciralo je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvo znanosti, a ujedno je i dio šireg znanstveno istraživačkog projekta koji financira Ministarstvo znanosti. Riječ je o projektu »Djeca, mladi, obitelji i socijalni razvoj Hrvatske« čiji je voditelj prof. dr. sc. Marina Ajduković.

Kao dodatak kvantitativnom dijelu istraživanja s djecom smještenom u dječjim domovima provedeno je i kvalitativno istraživanje, a koje je predmet interesa ovog rada. Ovdje prezentirani podaci prikupljeni su terenskim polustrukturiranim intervjuom koji se sastojao od 12 pitanja. Sudionici istraživanja bili su mladi iz dječjih domova koji su sudjelovali u prvoj fazi znanstveno-istraživačkog projekta, dakle s onom djecom koja su prvi put sudjelovala u istraživanju 1999. i 2000. godine, te su se i nadalje nalazila u dječjim domovima, njih ukupno 79, od toga 40 djevojčica i 39 dječaka. No, istraživanje je provedeno samo s onim mladima koji su nakon ponovljenog kvantitativnog dijela istraživanja, željeli sudjelovati i u kvalitativnom dijelu istraživanja, ali su neki od provedenih intervjuova zbog svoje kratkoće naknadno izostavljeni iz obrade podataka. Tako su u konačnici u analizu intervjuova ušli oni u kojima su sudjelovali mladi iz pet domova za djecu:

1. Dom za djecu »Vrbina« Sisak (N=5)
2. Dom za djecu Zagreb - podružnica »A.G. Matoš« (N=2)
3. Dom za djecu »Braća Mažuranići« Novi Vinodolski (N=3)
4. Dom za djecu »Svitanje« Koprivnica (N=5)
5. Dom za djecu »Maslina« Dubrovnik (N=1).

Riječ je, dakle, o prigodnom uzorku koji je činilo šesnaest mladih osoba srednjoškolske dobi. Duljina boravka mladih koji su sudjelovali u kvalitativnom istraživanju u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi kreće se u rasponu od 6 do 9 godina (dok je prosječna duljina boravka djece koja su sudjelovala u kvantitativnom dijelu longitudinalnog istraživanja 10 godina). Na sudjelovanje u intervjuu pristalo je 10 djevojaka i 6 mladića. Kako je dobrovoljnost nužan aspekt kvalitativnog istraživanja s djecom, valja naglasiti da se radi o mladima koji su spremniji na suradnju što može utjecati na rezultate istraživanja. No, s obzirom na njihovu brojnost i različitost njihovih izjava te prema iskustvu intervjuera, uzorak sudionika pruža bogat uvid u specifičnosti života mladih u dječjim domovima.

Istraživanje je uvažilo standarde propisane Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2003.). Prije istraživanja zatražene su suglasnosti za sudjelovanje djece u istraživanju od nadležnog ministarstva i ustanove, a svako je dijete (nakon što mu je razumljivim jezikom objašnjena svrha i cilj istraživanja) imalo pravo odbiti sudjelovanje u istraživanju, odnosno pristati i sudjelovati u istom. Također, djeci je zajamčena anonimnost i povjerljivost prikupljenih podataka.

Dio intervjuova je proveden individualno, a dio grupno, ovisno o broju djece, organizacijskim mogućnostima, ali i željama sudionika intervjuova. Intervjui su se provodili u prostorijama dječjeg doma u kojem su djeca smještena. Isti su bili snimani, a zatim su pomoću zvučnih zapisa rađeni originalni transkripti koji su kasnije pripremljeni za obradu.

Intervjueri su bile asistentice i nastavnice Studijskog centra socijalnog rada, a trajanje intervjuova kretalo se od 30 do 60 minuta, ovisno o broju sudionika.

Postupak pripreme prikupljene građe za obradu sastojao se od prepisivanja intervjuova u parafraziranom obliku, minimalnog jezičnog uređivanja, te podjele parafraziranih zapisa na sljedeće tri tematske jedinice (Vejmelka, 2006.):

1. opis domskog života i preporuke za poboljšanje domskog života
2. vizija budućnosti
3. preporuke socijalnim radnicima vezane uz izdvajanje i smještaj djece.

U ovom će radu biti prikazana obrada prve tematske jedinice, tj. opisa domskog života i preporuke za njegovo poboljšanje. Pitanja koja su se u okviru polustrukturiranog intervjua odnosila na navedenu tematsku jedinicu bila su sljedeća:

1. Opiši svoj dječji dom? Što ti se u njemu sviđa, a što ti se ne sviđa?
2. Što je najvrednije što si dobila/dobio živeći u dječjem domu? Za što si bila uskraćena/uskraćen?
3. Kada ti je bilo najteže u domu?
4. Kako bi se mogao poboljšati život djece i mladih u dječjem domu? Što bi preporučila odgajateljima ili ravnatelj/ci doma o tome kako da se odnose prema djeci? Što da čine, a što da ne čine?

Prikupljeni su podaci obrađeni kvalitativnom analizom koja je sadržavala osam koraka (Mesec, 1998.):

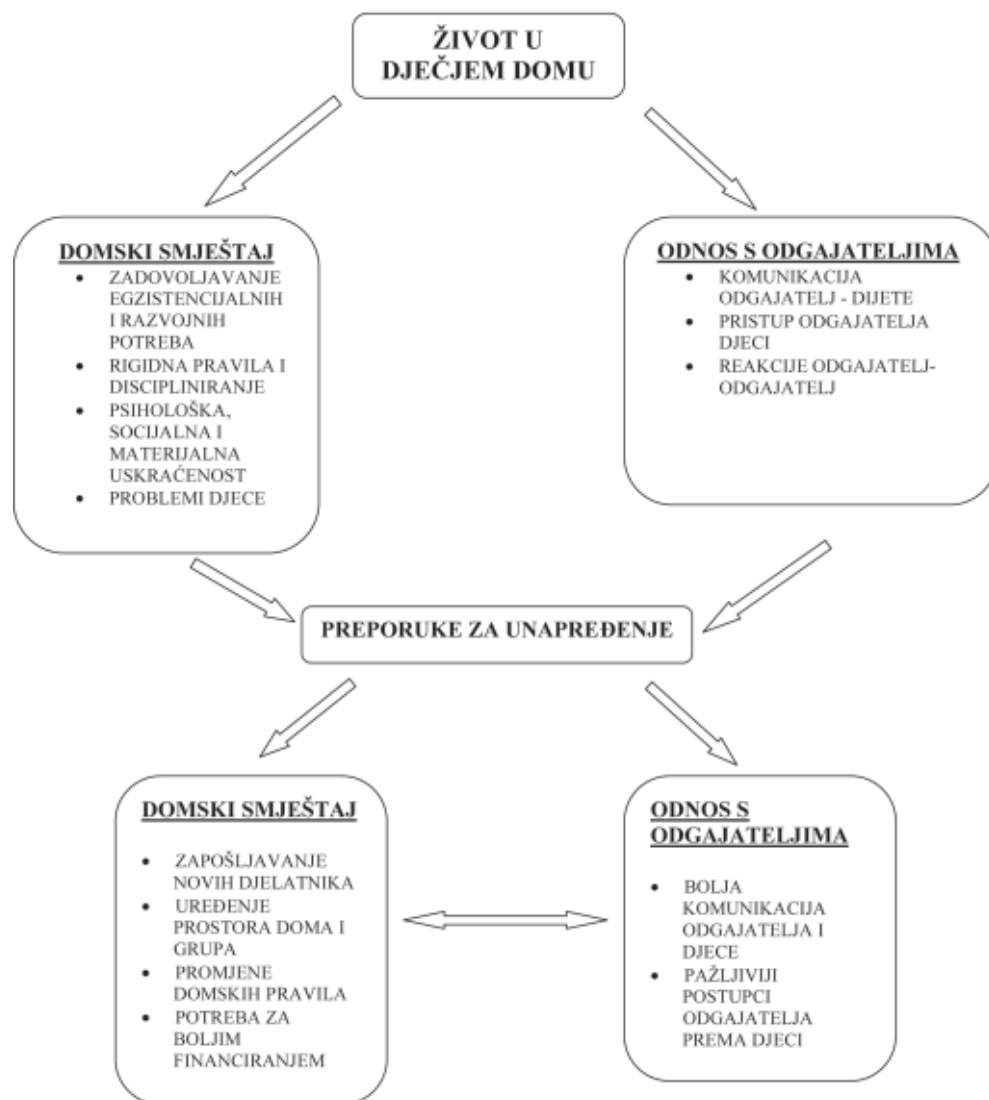
1. parafraziranje zapisa svih odgovora ispitanika koji se odnose na aspekte domskog života i preporuke za unapređenje
2. podcrtavanje odgovora koji se odnose na aspekte domskog života i preporuke za unapređenje
3. ispis podcrtanih izjava o aspektima domskog života i preporukama za unapređenje
4. kodiranje izdvojenih izjava s obzirom na sljedeće aspekte domskog života i preporuke za unapređenje:
  - a) domski smještaj
  - b) odnos s odgajateljima
  - c) preporuke za unapređenje domskog smještaja
  - d) preporuke za unapređenje odnosa s odgajateljima
5. uređivanje izjava s obzirom na prethodno definirane aspekte domskog života i preporuke za unapređenje
6. kodiranje razvrstanih izjava o aspektima domskog života i preporukama za unapređenje/ rezultati istraživanja
7. izrada modela odnosa među kategorijama
8. stvaranje utemeljene teorije.

Primjeri prvih pet koraka kvalitativne analize intervjua prikazani su u prilogu 1., dok je šesti korak prikazan u prilogu 2. Model odnosa među kategorijama i utemeljena teorija prikazani su u poglavlju koje slijedi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

MODEL ODNOSA MEĐU KATEGORIJAMA⁸

⁸ Svi pojmovi unutar podkategorija i kategorija prikazani su u cijelosti u prilogu 2.

UTEMELJENA TEORIJA O ŽIVOTU U DJEČJEM DOMU IZ KORISNIČKE PERSPEKTIVE

Mladići i djevojke, sudionici istraživanja, život u dječjem domu percipiraju kroz dva generalna aspekta: domski smještaj i odnos s odgajateljima. Govoreći o **domskom smještaju**, mladi navode četiri kategorije: zadovoljavanje egzistencijalnih i razvojnih potreba, rigidna pravila i discipliniranje, psihološka, socijalna i materijalna uskraćenost i problemi djece.

Mladi su svjesni da im je u domu osigurano **zadovoljavanje egzistencijalnih i razvojnih potreba**, poput hrane, stanovanja, sigurnosti, osnovnih materijalnih stvari i školovanja (...mladiću je u domu dobar smještaj...(3⁹)...mladiću je u domu hrana poprilično dobra...(4)...djevojka misli da je najvrednije što je dobila u domu sigurnost...(5)...mladić kaže da je najvrednije što je u domu dobio topao i siguran dom...(13)...mladić kaže da je najvrednije što je u domu dobio školovanje...(13)). Osim toga, mladi navode i druge mlade koji s njima borave u domu i na čije prijateljstvo i podršku mogu računati u svom domskom životu (...mladiću je dobro to što je u domu stekao prijatelje...(2)...djevojka kaže da je najvrednije što je u domu dobila: prijatelji...(12)).

No, domski smještaj karakteriziraju i **rigidna pravila i discipliniranje** (...i onaj tko nije kriv dobije kaznu...(3)...ponekad se netko potuče i onda netko cinka pa cijeli dom nastrada...(4)...djevojka kaže da su cure zaključane u jednoj prostoriji...(15)). Također, djeca navode i mjere koje se u domu poduzimaju u svrhu kontrole djece s poteškoćama, ali i općeniti manjak slobode te nejednak odnos prema dječacima i djevojčicama (...mladić kaže da klinci koji su kao problematični imaju rešetke na prozorima što ne utječe dobro na njih...(7)...djevojci je u domu falilo malo više slobode...(5) djevojka misli da dečki imaju puno više prostora, imaju kompjutore, bolje krevete...(15)).

Prepoznata je i **psihološka, socijalna i materijalna uskraćenost** tijekom života u domskom okruženju, počevši od manjka materijalnih stvari (...mladić misli da su materijalno slabo dobivali u domu...(4) ...mladiću je u domu falio redoviti džeparac...(3)...djevojka kaže da je uskraćena za džeparac...(12)) do uskraćenosti izlazaka (...djevojka kaže da je uskraćena za izlaske...(12)). Također, značajno je i nepostojanje osobe kojoj se mogu povjeriti (...mladiću je u domu bilo najteže kad ga nitko nije htio slušati...(4)). Postoji i svijest o uskraćenosti za obiteljski život (...djevojka misli da je uskraćena s te strane što ne zna kakav je obiteljski život...(9)... djevojka kaže da je uskraćena za prave roditelje...(12)).

Navedeni su i problemi djece kod dolaska u dom (...da je najteže dok se snađu, smire, shvate da su u domu da nisu više kod kuće...(2)...mladiću je najteže bilo na početku

---

⁹ Brojevi u zagradama označavaju mladića ili djevojku o čijoj izjavi se radi. Budući da je sudionicima osigurana anonimnost i povjerljivost, u istraživanju nisu korištena osobna imena.

kada je tek došao...(7)), krađe u domu (...mladiću smeta što mu krađu stvari...(11)) te problemi u odnosima djece različite dobi (...djevojci djeca iz nižih razreda ponekad znaju ići na živce...(1)).

Odnos s odgajateljima mladi sudionici istraživanja opisuju kroz tri kategorije i to: obilježja komunikacije odgajatelja i djece, pristup odgajatelja djeci i reakcije odgajatelja na postupke svojih kolega.

Komunikaciju odgajatelja s njima mladi opisuju i kao pozitivnu i kao negativnu, istovremeno navodeći odgajatelje kao osobe s kojima je moguće razgovarati i kao one koji pružaju podršku djeci (...*ako treba razgovarati s nekim tu su odgajateljice...(1)...djevojka kaže da ih odgajatelji podržavaju...(6)*), ali i kao one koji ne slušaju djecu, s kojima se ne može razgovarati i koji nemaju povjerenja u djecu (...*odgajatelj djecu samo otpili umjesto da ih bar saslušaju...(1)...odgajatelji nemaju vremena za djecu...(3)...kaže da odgajatelji njemu neće vjerovati...(4)*).

Pristup odgajatelja djeci mladi opisuju kao podržavajuće kako tijekom dječjeg boravka u domu tako i prilikom dolaska djece u dom (...*odgajatelji razgovaraju s djecom da im olakšaju nakon dolaska u dom...(1)...djevojka kaže da odgajateljica...uvijek pomaže kada treba...(10)*). Također, mladi navode da odgajatelji prema svojoj djeci postupaju jednako, da su važni dionici njihova odgoja te da su općenito zadovoljni postupcima odgajatelja (...*odgajatelji osim toga postupaju jednako sa svom djecom...(1)...djevojka misli da je odgajateljica znala kako treba postupati s njom...(9)...djevojka misli da je odgajateljica od nje napravila čvrstu osobu...(9)*). No, istovremeno, ispitane mlade osobe ističu i da su odgajatelji strogi u svom postupanju prema djeci, posebno u pridržavanju pravila odvajanja korisnika suprotnog spola, te da je u domu postojalo i fizičko nasilje odgajatelja spram djece (...*djevojka misli da su odgajatelji prestrogi u tom odvajanju muških i ženskih štićenika...(1)...ima jedan odgajatelj koji zna dati i šaku u glavu ili nogu u rebra...(4)*).

Konačno, kako je i ranije navedeno, mladi odnos s odgajateljima percipiraju i kroz **reakcije odgajatelja na postupke svojih kolega** (...*ima jedan odgajatelj koji zna dati i šaku u glavu ili nogu u rebra, a drugi odgajatelji to nisu vidjeli...djeci nitko od odgajatelja nije vjerovao...(4)*).

Preporuke za unapređenje domskog života mladi-sudionici istraživanja iskazali su također kroz dva prethodno definirana osnovna aspekta: domski smještaj i odnos s odgajateljima. **Domski se smještaj** prema mišljenju ispitane djece i mladih može unaprijediti **zapošljavanjem novih djelatnika, uređenjem prostora doma i grupa, promjenama domskih pravila te namicanjem dodatnih financijskih sredstava** što bi omogućilo dodatne aktivnosti u domu: (...*trebao bi biti bar još jedan odgajatelj po grupi, ...da grupe budu manje. Kaže da bi trebalo biti minimalno 6 odgajatelja na 6 grupa. Sad ih u jednoj grupi ima od 8 do 12, a on smatra da bi ih 7-8 trebalo biti maksimalno jer ovako jedna odgajateljica ima 15 djece za koje nema vremena...(3)...mladić misli da bi trebali biti miješani da stariji čuvaju malo ove manje...(7)...promijenila bi i to što ne smiju biti u muškom prostoru iza pola 10,*

tjeraju ih vani, a oni samo pričaju, i htjele bi ostati duže gledati TV s njima. Djevojka misli da su prestrogi u tom odvajanju... (1)...promijenila bi i sobe, da mogu stavljati postere... (1) ...djevojka misli da bi se život djece u domu poboljšao ako bi bilo više izleta i donacija... (9)).

Odnos s odgajateljima se, prema mišljenju mladih, može unaprijediti tako da se **poboljša komunikacija odgajatelja i djece** te da **postupci odgajatelja spram djece budu pažljiviji**. Tako mladi navode da bi komunikacija između njih i odgajatelja trebala biti bez vikanja i vrijeđanja, te da bi trebala biti obilježena povjerenjem i prihvaćanjem (...odgajatelj se ne bi smjeli derati...ne bi trebali vrijeđati djecu,...odgajatelj ne bi trebao gledati iz kakve je obitelji dijete... (1)... odgajatelj bi trebali imati više povjerenja prema djeci... (2) ...odgajateljima bi preporučio da sve rješavaju normalnom diskusijom bez visokih tonova... (7)). Štoviše mladi, sudionici ovog istraživanja navode da osjećaju potrebu za razgovorom s odgajateljima i da bi odgajatelji trebali, ne samo biti osobe s kojima se može razgovarati, već bi i općenito trebali više komunicirati s djecom i kroz komunikaciju provjeravati kako je djeci u domu (...odgajatelj bi trebali više ispitivati je li djetetu dobro...odgajatelj bi trebali više razgovarati s djecom... (1)...odgajateljima bi preporučila da razgovaraju s djecom... (6)).

Odnos odgajatelja i djece bi se po mišljenju mladih koji su sudjelovali u istraživanju mogao unaprijediti i onda kada bi odgajatelji radu s djecom i mladima posvećivali više vremena i kada bi im savjetima pomogli u situacijama u kojima im je teško (...odgajatelj bi trebali imati više vremena za djecu... (3)...odgajatelj bi trebao savjetovati za bilo kakve probleme... (4)). Također, mladi navode da bi se odnos mogao unaprijediti i onda kada bi odgajatelji provodili s djecom i neke druge aktivnosti, a ne samo razgovor (...da se zajedno s djecom bave s nekim aktivnostima... (6)). Sukladno ranije spomenutim izjavama o postojanju fizičkog nasilja u domovima od strane odgajatelja, mladi navode i da odgajatelji ne bi trebali fizički kažnjavati djecu (...odgajateljima bi preporučio da ne šamaraju djecu... (2)...odgajateljima bi preporučio da ne kažnjavaju djecu... (7)).

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Istraživanja socijalne skrbi za djecu u Hrvatskoj intenzivirala su se u proteklom desetljeću, no tek je u novije vrijeme posebna pozornost posvećena kvalitativnim istraživanjima i participaciji djece kao značajnom doprinosu razumijevanja skrbi o djeci. Rezultati kvalitativne analize intervjua provedenih s mladima koja odrastaju u dječjim domovima pokazuju da djeca i mladi domski život percipiraju kroz dva neodvojiva aspekta: domski smještaj i odnos s odgajateljima. I dok se domski smještaj odnosi na pitanja uređenja stambenog prostora, smještaja, hrane, materijalnih mogućnosti, odnos s odgajateljima uključuje komunikaciju djece i odgajatelja, pristup odgajatelja djeci, ali i reakcije odgajatelja na postupke kolega.

B. Sladović Franz, K. Kregar Orešković, L. Vejmelka: Iskustvo života u dječjem domu...

U prvom redu valja naglasiti kako rezultati ovog istraživanja ukazuju na dvije neosporne činjenice. Prva i najvažnija jest da su djeca spremna dati precizne i autentične podatke o sebi, svojim razmišljanjima i životu i zbog toga trebaju dobiti priliku izreći svoje mišljenje. Drugo, mladi koji dulje vrijeme borave u dječjem domu zaista jesu eksperti za pitanja »domskog života« te njihove preporuke za unapređenje mogu poslužiti kao značajna osnova za raspravu o nekim pitanjima domskog smještaja i jasno upućuju na promjene koje je u tom kontekstu potrebno i u našim okolnostima moguće učiniti, a koje su u skladu sa znanstvenim i stručnim zamjerkama institucionalnom životu.

O poteškoćama prilagodbe djece na život u skrbi progovorio je već čitav niz istraživanja a ipak se čini da nije učinjeno dovoljno u prevladavanju početnih teškoća jer mladi koji odrastaju u dječjim domovima prepoznaju poteškoće prilagodbe životu u domu. Čini se nužnim plansko osmišljavanje rada odgajatelja s djecom koja su ili netom izdvojena iz primarne obitelji ili su ranije bila smještena u nekom drugom tipu smještaja. Naime, da je dolazak u novu sredinu stresan za dijete nema nikakvih dvojbi jer to ne znači samo promjenu mjesta stanovanja, već i rastanak s ukućanima, najčešće i promjenu škole i rastanak s prijateljima. Killen (2001.) ističe da svaka promjena smještaja djece uključuje odvajanje s različitim stupnjem boli, očaja, tjeskobe i tuge, a kako će to razdoblje dijete doživjeti i kakve će posljedice po njegov kasniji razvoj imati ovisi o pomoći koju će dijete u tim »nesigurnim vremenima« dobiti. Iznimno važan dio ovog početnog rada s djecom izdvojenom iz obitelji ili premještenom iz nekog drugog oblika smještaja u instituciju, treba biti smanjivanje djetetovog osjećaja krivnje i odgovornosti. Djeca vrlo često osjećaju da su iznevjerila svoje roditelje pa bi osjećaj krivnje i odgovornosti koji nose mogao biti onaj koji će ih kočiti u primanju pažnje i brige drugih ljudi (Killen, 2001.). Za djecu koja u instituciju dolaze iz nekog drugog tipa smještaja, uz navedene, može se dodati i osjećaj manje vrijednosti, osjećaj »nitko me ne želi« i »vjerojatno sa mnom nešto nije u redu«. U tom kontekstu je važno s djetetom razgovarati o promjeni smještaja prije nego što se ona dogodi, te ovisno o dobi djeteta, uzimati u obzir i njegovu/njenu ideju o tome kakav bi drugi smještaj trebao biti.

Nakon završetka procesa privikavanja djece na svakodnevni život u domu i domska pravila javlja se svijest o sigurnosti koju dom pruža. Stručnjaci navode kako je sigurnost koju djetetu osiguravaju rutina i pravila, nužna za život u instituciji, jedna od jedinstvenih prednosti grupne institucionalne skrbi za djecu (Sladović Franz, 2003.). Isto tako, prepoznata je i važnost druge djece u domu koja su dio njihove socijalne mreže, te nerijetko uz odgajatelje jedini izvor socijalne podrške. Kako se ovdje radi o srednjoškolskoj populaciji, nije teško zaključiti kako vrlo važno mjesto u njihovom životu predstavljaju prijatelji odnosno vršnjačke skupine. S tim se slažu i stručnjaci koji kažu da se djetetova socijalna podrška mijenja s dobi, te kako su socijalne mreže starije djece i izvori podrške obično širi i različiti nego u mlađe djece i uključuju više osoba izvan obitelji, posebno vršnjaka, iako primarna obitelj tijekom cijelog života ostaje temeljni dio socijalne mreže i važan izvor socijalne

podrške (Furman i Buhrmester, 1992., prema Sladović Franz, 2003.). Kako se ovdje radi o djeci koja su izdvojena iz vlastite obitelji, odgajatelji bi im trebali biti vrlo važan izvor socijalne podrške. Osobe koje se vide kao izvori socijalne podrške su one koje nam daju do znanja da o nama brinu i da nas cijene, ali i koje su dostupne kada ih trebamo (Sarason i sur., 1990., prema Kregar, 2005.). Iako djeca navode odgajatelje kao osobe koje im pružaju podršku u trenucima kada im je ona potrebna (kao što je to npr. ranije naveden slučaj prilagodbe na dom), istovremeno navode da odgajatelji nemaju za njih vremena i ne žele ih saslušati kad je to potrebno. Osim toga djeca percipiraju odgajatelja i kao osobu koja u njih nema povjerenja. Upravo stoga, mladi kao preporuku za poboljšanje odnosa djeteta-odgajatelj navode kako bi to trebao biti povjerljiv i pomažući odnos, a da bi odgajatelj trebao biti osoba koja djecu prihvaća, o njima više brine i pazi na njih, ima više vremena za njih, te osoba od povjerenja s kojom djeteta može porazgovarati, a da se u tim razgovorima koristi zdrava komunikacija bez vikanja i vrijeđanja.

Rezultati istraživanja ukazali su i na grubo verbalno discipliniranje djece i mladih u dječjem domu kao i na postojanje fizičkog kažnjavanja djece od strane odgajatelja. No, izjava djeteta o tome da *»ima jedan odgajatelj koji zna dati i šaku u glavu...«*(4) nije dovoljno produbljena tijekom istraživanja. Naime, upravo kvalitativni pristup pruža mogućnost, koju je ovdje istraživač propustio iskoristiti, dodatnog produbljivanja određenog iskaza odnosno iskustvo sudionika. Iz ove izjave nije jasno radi li se o osobnom iskustvo djeteta ili je ono bilo svjedokom navedenog nasilja ili pak o priči koja kruži među djecom. No, nedvojbeno se radi o tome da postoji strah kod djece te da ona vjeruju u navedenu izjavu za razliku od odgajatelja (*»djeci nitko od odgajatelja nije vjerovao...«*(4)). Povelja o pravima djeteta u izvanobiteljskom smještaju (2005.) koja sadrži prava djece smještene u obiteljima udomitelja, dječjim domovima, prihvatilištima, kriznim centrima, odgojnim domovima i zavodima naglašava da discipliniranje djece mora biti usklađeno s dobi, te da mora isključivati, između ostalog, bilo kakve oblike fizičkog kažnjavanja, ali i da djeca i mladi imaju pravo znati koje su sankcije u domu propisane. Kazne i disciplinske sankcije ne bi se trebale prepuštati samovolji odgajatelja, već bi trebale biti unaprijed propisane i usklađene s dobi djeteta. Mladi koji su bili sudionici ovog istraživanja ističu kako bi odgajatelj trebao biti osoba koja fizički ne kažnjava djecu i koja u svojem odnosu s djetetom uvažava njegovu dob, te se ponaša u skladu s njom. Spomenuta Povelja o pravima djeteta u izvanobiteljskom smještaju (2005.) ističe kako djeteta ima pravo na zaštitu od svih oblika iskorištavanja, zloporabe, zanemarivanja i zlostavljanja. No, otkrivanje fizičkog zlostavljanja unutar institucije velik je problem. Zanimljivo je da i rezultati ovog istraživanja upućuju na to da odgajatelji ne primjećuju nasilje svojih kolega, a prisutno je i nepovjerenje prema djeci kad pokušaju to prijaviti. U Povelji se navodi i da djeca imaju pravo znati s kim mogu razgovarati kad imaju problema ili kad su im uskraćena neka prava. Imaju pravo izabrati s kim će razgovarati i imati nekoga, u koga imaju povjerenja, prisutnog dok govore kako bi im pomogao ukoliko to bude potrebno. Stoga bi svakako bilo potrebno u domove

uvesti vanjske suradnike, stručnjake, pravobranitelje ili druge osobe od povjerenja kojima se djeca i mladi mogu obratiti.

Vrlo velik problem u institucijama skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u nas predstavlja manjak stručnog kadra. Svijest o potrebi za većim brojem stručnih radnika postoji i kod djece smještene u institucijama. Zaposlenici institucija za skrb o djeci također primjećuju manjak stručnog kadra u institucijama u kojima su zaposleni¹⁰, a isto je percipirano i od stručnjaka. U Preporuci Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama vezano uz prava djece koja žive u institucijama za smještaj djece, usvojene početkom 2005. godine (Preporuka Rec, 2005.) istaknuto je da internu organizaciju institucije treba predvidjeti na temelju stabilne postave i dovoljnog broja osoblja koji primaju odgovarajuće plaće za svoj rad. Ukoliko bi se riješio problem manjka stručnog kadra, zasigurno bi se bar djelomično unaprijedio odnos između odgajatelja i djeteta i podigla kvaliteta domskog života. Tada bi bilo moguće rad organizirati u manjim grupama, čime bi se stvorila osnova za individualni odnos i rad sa svakim djetetom, a i približilo bi se standardu obiteljskog okruženja, koje je sukladno, između ostalog, i Preporukama Odbora za prava djece UN-a (2006.). Zanimljivo je da upravo takvo rješenje vide i djeca smještena u ovim institucijama.

Istraživanje je provedeno s mladima srednjoškolske dobi. U toj dobi oni osjećaju potrebu za intenzivnijim druženjem s vršnjacima, a dolazi i do emocionalnog i spolnog sazrijevanja. Zbog probuđene spolnosti javlja se i želja za suprotnim spolom. Sve su to normalne faze sazrijevanja i odrastanja mladih ljudi. No, mladi smješteni u institucijama percipiraju preveliku strogost u odvajanju djece suprotnog spola, i osjećaju potrebu za više slobode u zajedničkom druženju. Jasno je da se odgajatelji brinu o posljedicama koje bi mogle proizaći iz tih druženja, jer mladi nisu u rodbinskim odnosima, žive zajedno na malom prostoru, upoznaju se, druže, sklapaju prijateljstva i zaljubljuju. Problem bi se mogao umanjiti organiziranjem preventivskih radionica na temu emocionalnog i spolnog sazrijevanja na kojima bi stručnjaci mladim ljudima približili emocionalne i tjelesne promjene koje se pojavljuju u tom razdoblju života, ali i odgovornosti koje te promjene donose. Mladi vide i probleme u odnosu djece različite dobi, a neki preporučuju odvajanje srednjoškolske i osnovnoškolske populacije.

Sudionici ovog istraživanja u dječjem domu žive nedopustivo dugo. Značajne kritike institucionalnom smještaju već su upućivane zbog čestog dugotrajnog boravka djece u instituciji, premda se ovaj argument podjednako može uputiti i drugim tipovima skrbi za djecu, jer u prvom redu dugotrajan smještaj dovodi do gubitka kontakta između djece i njihovih bioloških roditelja. Dugotrajni smještaj otvara i pitanje očekivanih ishoda i kriterija na temelju kojih bi se neki dugotrajni smještaj trebao nazvati uspješnim, a neki drugi

---

¹⁰ »...jedan stručni tim trenutno nije u mogućnosti pokriti potrebe skrbi o svim korisnicima Doma« - izjava se odnosi na dom »Klasjek« u Osijeku, (Granić, Đorđević i Krpeljević, 2005.)

manje uspješnim ili neuspješnim (Kregar Orešković i Rajhvajn, 2007.). U Hrvatskoj prosječna duljina boravka djeteta u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iznosi 3,9 godina, a preko 14% djece ostaje u domu preko 5 godina, od čega 4% ostaje čak i preko 10 godina (Žic Grgat i Jelavić, 2005.). Upravo su mladi s kojima smo proveli intervjue oni koji su tada bili u dječjem domu od 6 do 9 godina te će u njemu najvjerojatnije ostati do završetka srednjoškolskog obrazovanja, odnosno sve do svoje samostalnosti.

Posljedice odrastanja u domskom okruženju, koji se zapravo nastavlja na doživljena traumatska i stresna iskustva u obitelji koja su i bila razlogom skrbi o djetetu izvan vlastite obitelji, potvrđena su i u domaćim istraživanjima koja ukazuju na niz teškoća u ponašanju i osjećajima djece (Ajduković i Sladović Franz, 2004.; Ajduković, Sladović Franz i Kregar, 2005.). Konačno, ranije navedene zamjerke institucionalnog smještaja proizašle iz brojnih istraživanja koja su na temu institucionalnog smještaja provedena dovela su do toga da se brojni stručnjaci, ali i javnost, zalažu za pravo djeteta na život u sredini što više nalik obiteljskoj (ako već život u primarnoj obitelji nije moguć) te ističu koristi obiteljskog smještaja djece, prvenstveno udomiteljskog, ali i obiteljskog načina života unutar ustanova, kada je potreban institucionalni smještaj.

U ovom je radu pokazana ekspertnost mladih koji odrastaju u ustanovama socijalne skrbi u »pitanjima koja ih se tiču«, koji baš kao i stručnjaci s ovog područja prepoznaju pozitivne aspekte same institucionalne skrbi, probleme unutar institucionalnog smještaja, ali jednako tako i predlažu njihova konkretna rješenja. Vrlo je važno što su njihove preporuke za unapređenje domskog života sukladne preporukama stručnjaka i međunarodnih organizacija koje se bave ovom tematikom u svijetu danas. Nažalost, nalazi stručnjaka kao i preporuke mladih sudionika ovog istraživanja rijetko su implementirani u svakodnevnu praksu institucionalnog smještaja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Ipak, neupitna je važnost daljnjih istraživanja sa djecom u dječjim domovima kao aktivnim i relevantnim sudionicima. Rezultate takvih istraživanja potrebno je shvatiti vrlo ozbiljno ukoliko želimo da se sustav skrbi za djecu razvija u skladu s njihovim pravima, interesima i potrebama.

LITERATURA:

1. Ajduković, M. & Sladović Franz, B. (2004). Samoprocjena ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. **Društvena istraživanja**, 13 (6), 74, 1031-1054.
2. Ajduković, M. & Sladović Franz, B. (2005). Behavioural and emotional problems of children by type out-of-home care in Croatia. **International Journal of Social Welfare**, 14, 163-175.
3. Ajduković, M., Kregar Orešković, K. & Sladović-Franz, B. (2007). **Mogućnosti i izazovi kvalitativnog pristupa u istraživanju skrbi za djecu**. 7. međunarodni znanstveni skup: Istraživanja u edukacijsko- rehabilitacijskim znanostima.

B. Sladović Franz, K. Kregar Orešković, L. Vejmelka: Iskustvo života u dječjem domu...

4. Ajduković, M., Sladović-Franz, B. & Kregar, K. (2005). Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. **Dijete i društvo**, 7 (2), 328-354.
5. Ajduković, M., Kregar Orešković, K. & Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. **Ljetopis socijalnog rada**, 14 (1), 59-91.
6. Ajduković, M., Sladović- Franz, B., Kregar, K., Družić-Ljubotina, O. & Kletečki, M. (2004). **Izveštaj projekta: Mogućnosti unapređenja skrbi za djecu izdvojene iz obitelji**. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada.
7. Bowlby, J. (1953). **Materinska briga za dijete i duševno zdravlje. Prilog Svjetske zdravstvene organizacije programu UN-a za zaštitu djece bez doma**. Zagreb: Zaštita zdravlja.
8. Cleaver, H. (2004). **The developing world of the child: The influence of parenting and other family relationships**. London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
9. **Etički kodeks istraživanja s djecom** (2003). Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
10. Granić, N., Đorđević, S. & Krpeljević, G. (2005). Skrb o djeci i mlađim punoljetnim osobama u Domu za djecu »Klasje«, Osijek. **Dijete i društvo**, 7 (2), 426-446.
11. Ireland, L. & Holloway, I. (1996). Qualitative helath research with children. **Children & Society**, 10, 155-164.
12. Killen, K. (2001). **Izdani: Zlostavljana djeca su odgovornost svih nas**. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
13. Koller-Trbović, N. & Žizak, A. (2005). **Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija: Socijalnopedagoški pristup**. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.
14. Koller-Trbović, N. & Žizak, A. (2006). Samoiskaz mladih s rizikom u obitelji i/ili ponašanju o doživljaju društvenih intervencija. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 13 (2), 231-270.
15. **Konvencija o pravima djeteta** (2001). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
16. Kregar Orešković, K. & Rajhvajn, L. (2007). Obilježja života i psihosocijalne potrebe djece i mladih u udomiteljskim obiteljima. **Dijete i društvo**, 9 (1), 63-68.
17. Kregar, K. (2005). **Socijalna podrška djeci u udomiteljskim obiteljima i domovima obiteljskog tipa**. Magistarski rad. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
18. Mesec, B. (1998). **Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu**. Ljubljana, Visoka šola za socialno delo.
19. Midgley, N. (2004). Sailing between Scylla and Chrybdis: Incorporating qualitative approaches into child psychotherapy research. **Journal of child psychotherapy**, 30(1), 89-111.

20. Milas, G. (2005). **Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Povelja o pravima djece i mladih u izvanobiteljskom smještaju (2005). **Dijete i društvo**, 7 (2), 491-493.
22. Preporuka Odbora za prava djece UN-a (2006). Dan opće rasprave o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 13(2), 383-395.
23. Preporuka Rec. (2005). Odbora ministara državama članica vezano uz prava djece koja žive u institucijama za smještaj djece. **Dijete i društvo**, 7 (2), 469-473.
24. Sladović Franz, B. (2003). **Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima**. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
25. Urbanc, K. (2006). **Izazovi socijalnog rada s pojedincem**. Zagreb: Alinea.
26. Vejmelka, L. (2006). **Kvalitativna analiza intervjua s djecom u dječjim domovima**. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
27. Vejmelka, L. (2007.) Prikaz skupa: Politika za najmlađu djecu u javnoj skrbi, Informacije za donositelje odluka. **Ljetopis socijalnog rada**, 14 (3), u tisku.
28. Žic Grgat, B. & Jelavić, M. (2005). Institucionalna skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i perspektive razvoja skrbi o djeci izvan obitelji. **Dijete i društvo**, 7 (2), 297-327.
29. Žižak, A. & Vučinić-Knežević M. (2004). Značaj djetetovog doživljaja i opis roditelja u socijalno pedagoškom dijagnosticiranju. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 11 (2), 191-214.

PRILOZI

PRIOLOG 1. PRIMJERI PRVIH ŠEST KORAKA KVALITATIVNE OBRADJE INTERVJUA

1. Primjer parafraziranih zapisa svih odgovora svakog ispitanika

3 Kaže da mu u domu nije baš tako loše, ali da odgajatelji imaju malo prestroge kriterije, da su malo žešći, jer im ništa ne puštaju i previše ih pritišću što misli i djevojka **5**. Odgajateljima bi preporučio da se prema djeci moraju odnositi ovisno o godinama što misli i mladić **4**, i ako imaju dijete koje nešto ne shvaća onda mu treba pokazati kako da se ponaša ili ne ponaša. Kaže da kad napravi neku glupost onda odgajatelji zovu nekog (npr. psihologa) da priča s njim, a kad ne napravi glupost onda ne. U domu kaže da su dobri hrana i smještaj što misli i mladić **4**. Mladić **3** kaže da je najbolje što je dobio u dječjem domu majice, cipele i ostale materijalne stvari. Najviše mu je falio neredoviti džeparac, jer mjesečno dobiju 160kn a svaka grupa mora dati 25 kn ako se nađe netko tko je nešto ukrao onda cijeli dom treba platiti. Kaže da zna da je to samo 3 kn... Kao i mladić **4** misli da bi se život djece i mladih u dječjem domu mogao poboljšati ako bi djeca dobila više pažnje od odgajatelja, a mladić pridodaje da bi im se trebalo kupiti i nešto robe. Misli da bi trebao biti bar još jedan odgajatelj po grupi tako da imaju više vremena za djecu, ili da grupe budu manje. Kaže da bi trebalo biti minimalno 6 odgajatelja na 6 grupa. Sad ih u jednoj grupi ima od 8 do 12, a on smatra da bi ih 7-8 trebalo biti maksimalno jer ovako jedna odgajateljica ima 15 djece za koje nema vremena. (**3**)

2. Primjer podcrtavanja odgovora koji se odnose na aspekte domskog života i preporuke za unapređenje

3 Kaže da mu u domu nije baš tako loše, ali da odgajatelji imaju malo prestroge kriterije, da su malo žešći, jer im ništa ne puštaju i previše ih pritišću. Kaže da nekad u sobi ako njih više nešto napravi onda i onaj tko nije kriv dobije kaznu. Odgajateljima bi preporučio da se prema djeci moraju odnositi ovisno o godinama, i ako imaju dijete koje nešto ne shvaća onda mu treba pokazati kako da se ponaša ili ne ponaša. Kaže da kad napravi neku glupost onda odgajatelji zovu nekog (npr. psihologa) da priča s njim, a kad ne napravi glupost onda ne. U domu kaže da su dobri hrana i smještaj. Mladić kaže da je najbolje što je dobio u dječjem domu majice, cipele i ostale materijalne stvari. Najviše mu je falio neredoviti džeparac, jer mjesečno dobiju 160 kn a svaka grupa mora dati 25 kn ako se nađe netko tko je nešto ukrao onda cijeli dom treba platiti. Kaže da zna da je to samo 3 kn, ali mu je svejedno bez veze. Kaže da mu je najteže to što nikom ne možeš

ništa reći... odgajatelji mu nisu povjerovali iako su oni rekli da se on tuče i šamara oni nisu ništa poduzeli... Mladić misli da bi se život djece i mladih u dječjem domu mogao poboljšati ako bi djeca dobila više pažnje od odgajatelja, i nešto robe da im se kupi. Misli da bi trebao biti bar još jedan odgajatelj po grupi tako da imaju više vremena za djecu, ili da grupe budu manje. Kaže da bi trebalo biti minimalno 6 odgajatelja na 6 grupa. Sad ih u jednoj grupi ima od 8 do 12, a on smatra da bi ih 7-8 trebalo biti maksimalno jer ovako jedna odgajateljica ima 15 djece za koje nema vremena...(3)

3. Primjer ispisa podcrtanih izjava o aspektima domskog života i preporukama za unapređenje

1. *mladiću u domu nije tako loše...(3)*
2. *odgajatelji imaju malo prestroge kriterije...(3)*
3. *odgajatelji im ništa ne puštaju i previše ih pritišču...(3)*
4. *mladić kaže da i onaj tko nije kriv dobije kaznu...(3)*
5. *odgajateljima bi preporučio da se prema djeci moraju odnositi ovisno o godinama... (3)*
6. *mladiću je u domu dobra hrana...(3)*
7. *mladiću je u domu dobar smještaj...(3)*
8. *mladiću je najbolje što je dobio u dječjem domu majice, cipele i ostale materijalne stvari...(3)*
9. *mladiću je u domu falio neredoviti džeparac...(3)*
10. *mladiću je u domu najteže to što nikom ne možeš ništa reći...(3)*
11. *odgajatelji mu nisu povjerovali...(3)*
12. *djeca bi trebala dobiti više pažnje od odgajatelja...(3)*
13. *djeci bi trebalo kupiti robe...(3)*
14. *trebao bi biti bar još jedan odgajatelj po grupi...(3)*
15. *odgajatelji bi trebali imati više vremena za djecu...(3)*
16. *grupe bi trebale biti manje...(3)*
17. *odgajatelji nemaju vremena za djecu...(3).*

4. Primjer kodiranja izdvojenih izjava s obzirom na sljedeće aspekte domskog života i preporuke za unapređenje

- a) domski smještaj
- b) odnos s odgajateljima
- c) preporuke za unapređenje domskog smještaja
- d) preporuke za unapređenje odnosa s odgajateljima

- mladiću u domu nije tako loše **(a)**
- odgajatelji imaju malo prestroge kriterije **(b)**
- odgajatelji im ništa ne puštaju i previše ih pritišću **(b)**
- mladić kaže da i onaj tko nije kriv dobije kaznu **(a)**
- odgajateljima bi preporučio da se prema djeci moraju odnositi ovisno o godinama **(d)**
- mladiću je u domu dobra hrana **(a)**
- mladiću je u domu dobar smještaj **(a)**
- mladiću je najbolje što je dobio u dječjem domu majice, cipele i ostale materijalne stvari **(a)**
- mladiću je u domu falio neredoviti džeparac **(a)**
- mladiću je u domu najteže to što nikom ne možeš ništa reći **(a)**
- odgajatelji mu nisu povjerovali **(b)**
- djeca bi trebala dobiti više pažnje od odgajatelja **(d)**
- djeci bi trebalo kupiti robe **(c)**
- trebao bi biti bar još jedan odgajatelj po grupi **(c)**
- odgajatelji bi trebali imati više vremena za djecu **(d)**
- grupe bi trebale biti manje **(c)**
- odgajatelji nemaju vremena za djecu **(b)**

5. Primjer uređivanja izjava s obzirom na prethodno definirani aspekt domskog života: domski smještaj¹¹

- djevojci djeca iz nižih razreda ponekad znaju ići na živce...**(1)**¹²
- u domu ponekad zna biti nepravde...**(1)**
- djevojka ponekad dobije kazne...**(1)**
- u domu ima puno djece pa djevojka ima s kime biti...**(1)**
- djevojci je bilo najteže kad je dolazila u dom...**(1)**
- u domu ima dosta nesretne djece kojima se ne sviđa u domu...**(1)**
- djeca traže pomoć od nekog...**(1)**
- mladiću je u domu sve dobro...**(2)**
- mladiću je dobro to što je u domu stekao prijatelje...**(2)**
- mladiću je falila kuća gdje je mogao raditi što hoće...**(2)**
- mladiću je bilo najteže kad je tek došao u dom...**(2)**
- mladiću u domu nije tako loše...**(3)**

---

¹¹ U radu nisu navedene sve izjave ispitanika o domskom smještaju, obrada podataka kvalitativnom analizom je ovdje samo djelomično prikazana.

- *mladić kaže da i onaj tko nije kriv dobije kaznu... (3)*
- *mladiću je u domu dobra hrana... (3)*
- *mladiću je u domu dobar smještaj... (3)*
- *mladiću je najbolje što je dobio u dječjem domu majice, cipele i ostale materijalne stvari... (3)*
- *mladiću je u domu falio neredoviti džeparac... (3)*
- *mladiću je u domu najteže to što nikom ne možeš ništa reći... (3)*
- *mladiću smještaj u domu izgleda dobro... (4)*
- *mladiću je u domu hrana poprilično dobra... (4)*
- *mladić misli da su materijalno slabo dobivali u domu... (4)*
- *mladiću je u domu bilo najteže kad ga nitko nije htio slušati... (4)*

6. Primjer kodiranja razvrstanih izjava o jednom od aspekata domskog života: domski smještaj

DOMSKI SMJEŠTAJ		
I. RAZINA	II. RAZINA	III. RAZINA
<ul style="list-style-type: none"> - <i>djevojci djeca iz nižih razreda ponekad znaju ići na živce... (1)</i> - <i>u domu ponekad zna biti nepravde... (1)</i> - <i>djevojka ponekad dobije kazne... (1)</i> - <i>djevojci je bilo najteže kad je dolazila u dom... (1)</i> - <i>u domu ima dosta nesretne djece kojima se ne sviđa u domu... (1)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>problemi u odnosu djece različite dobi</i> - <i>svijest o nepravdi i kaznama</i> - <i>teškoće kod dolaska u dom</i> - <i>svijest o problemima djece u domu</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>problemi djece</i> - <i>rigidna pravila i discipliniranje</i>

PRILOG 2. POPIS POJMOVA UNUTAR PODKATEGORIJA I KATEGORIJA

Domski smještaj:

a) Zadovoljavanje egzistencijalnih i razvojnih potreba:

- *prijateljstvo među djecom u domu, druženje*
- *zadovoljstvo hranom*
- *zadovoljstvo smještajem*
- *zadovoljstvo materijalnim stvarima*
- *prepoznata važnost školovanja koje je omogućeno u domu*
- *sigurnost*

b) Rigidna pravila i discipliniranje:

- *nepravde i kazne u domu*
- *nedostatak slobode*
- *nejednak odnos prema dječacima i djevojčicama*
- *mjere koje se u domu poduzimaju u svrhu kontrole djece s poteškoćama*

c) Psihološka, socijalna i materijalna uskraćenost

- *manjak materijalnih stvari*
- *neredoviti i nedostatan džeparac*
- *uskraćenost izlazaka*
- *nepostojanje osobe kojoj se djeca mogu povjeriti*
- *uskraćenost za obiteljski život.*

d) Problemi djece

- *krađe u domu*
- *teškoće kod dolaska u dom*
- *problemi i poteškoće djece koja su u domu smještena*
- *problemi u odnosima djece različite životne dobi*

Odnos s odgajateljima:

a) Komunikacija odgajatelj-dijete:

- *nepostojanje ravnopravne komunikacije*
- *mogućnost razgovora s odgajateljima*
- *nedostatak povjerenja odgajatelja prema djeci*
- *odgajatelji ne saslušaju djecu*

- *podrška odgajatelja djece*
- *ponekad je prisutna nemogućnost razgovora s odgajateljima*

b) Pristup odgajatelja djece:

- *odgajatelji nemaju vremena za djecu*
- *pomoć odgajatelja prilikom dolaska djeteta u dom*
- *jednako postupanje prema svojoj djece*
- *strogost u odvajanju štićenika suprotnog spola*
- *strog odnos odgajatelja prema djece*
- *postojanje fizičkog nasilja od strane odgajatelja prema djece*
- *dobar odnos s odgajateljima*
- *zajedničke aktivnosti odgajatelja i djece*
- *bliski odnos djece i odgajatelja*
- *zadovoljstvo postupcima odgajatelja*
- *svijest o važnosti odgoja odgajatelja*
- *svijest o važnosti pomoći dobivene od odgajatelja.*

c) Reakcije odgajatelja na postupke drugih odgajatelja:

- *odgajatelji ne primjećuju nasilje svojih kolega prema djece.*

Preporuke za unapređenje domskog smještaja:

a) Zapošljavanje novih djelatnika:

- *veći broj odgajatelja*
- *postojanje psihologa u domu*
- *veći broj zaposlenih stručnjaka.*

b) Uređenje prostora dječjeg doma i grupa:

- *odijeliti djecu različite životne dobi*
- *mogućnost da djeca sobe urede kako žele*
- *manje grupe*
- *grupe djece različitih uzrasta*
- *više soba za djecu*
- *manje djece smješteno u jednoj sobi.*

c) Promjene domskih pravila:

- *veća sloboda u druženju sa djecom i mladima suprotnog spola*
- *veća sloboda djece i mladih*
- *otključati vrata domskih soba.*

d) Potreba za financijskim sredstvima

- *više materijalnih stvari*
- *organiziranje različitih aktivnosti i igara*
- *više izleta*
- *više donacija*
- *veći džeparac.*

Preporuke za unapređenje odnosa s odgajateljima:

a) Komunikacija odgajatelj-dijete:

- *zdrava komunikacija odgajatelja i djece (bez vikanja i vrijeđanja)*
- *više povjerenja odgajatelja prema djeci*
- *odgajatelj kao osoba s kojom dijete može razgovarati*
- *odgajatelji bi trebali biti bez predrasuda*
- *prihvatanje djeteta od strane odgajatelja*
- *potreba razgovora s odgajateljima.*

b) Postupci odgajatelj-dijete:

- *normalan odnos odgajatelja prema djeci*
- *odgajatelji ne bi trebali fizički kažnjavati djecu*
- *potreban različit odnos odgajatelja prema djeci različite dobi*
- *potrebna veća pažnja odgajatelja*
- *odgajatelj kao osoba koja ima vremena za djecu*
- *odgajatelj bi trebao savjetovati djecu*
- *potreba lijepog postupanja prema djeci*
- *potreba za zajedničkim aktivnostima djece i odgajatelja*
- *odgajatelji ne trebaju kažnjavati.*

Branka Sladović Franz
Klaudija Kregar Orešković
Lucija Vejmelka
University of Zagreb
Faculty of Law
Department of Social Work

EXPERIENCE OF LIFE IN THE CHILDREN'S HOME: A QUALITATIVE ANALYSIS OF THE YOUNG PEOPLE STATEMENTS

SUMMARY

This paper presents a qualitative research with the children on their experience of life in the children's homes without adequate parental care, and the recommendations for its improvement from their specific perspective of the users. The research was conducted as a part of a more extensive research of the longitudinal monitoring of the children in public care. Sixteen young persons (ten girls and six boys) of the secondary school age who have been living in the children's home from six to nine years took part in the semi-structured interview. The results have shown that the children and young persons perceive the life in the home through two inseparable aspects: residential accommodation and the relation with the child-care workers. Residential accommodation has been described by fulfilment of existential and developmental needs, rigid rules and discipline, psychological, social and material deprivation and childrens' problems. Relation with the child-care workers relates to the communication between the child-care workers and the children, their approach towards the children and their reactions on the actions of other child-care workers. Some very concrete recommendations are also given for the improvement of the institutional accommodation and the relation with the child-care workers, and that shows that the opinions of the children are in accordance with the contemporary scientific and professional notions.

Key words: *children in public care, children's homes, qualitative methodology.*